"De Vergulde Swaen"

Mededelingenkrant
Historische Vereniging Zwijndrecht

14e jaargang • nummer 2 (54) • juni 2017

35 jaar

verleden dat herleeft, is altijd toekomst...

Oudheidkamer *De Vergulde Swaen* - Rotterdamseweg 53-55 - Tel. 078 - 612 56 81 - **www.swaen.org**
Tevens secretariaat van de Historische Vereniging Zwijndrecht

Van de voorzitter

Op 15 juni 2017 bestaat onze vereniging 35 jaar. Een gebeurtenis waaraan wij verder niet veel ruchtbaarheid zullen geven, maar als lustrum-verrassing ontvangt u deze mededelingenkrant in kleurendruk. Of we dit budgettair vol kunnen houden moet nog worden bezien, maar deze krant verdient een feestelijk tintje. Met genoegen kunnen we vaststellen dat onze vereniging nog steeds springlevend is, er waren tal van activiteiten in het afgelopen half jaar en ook voor de maanden na de zomervakantie worden al weer de nodige plannen gemaakt. Ruim 15 artikelen, verslagen en aankondigingen in de deze krant bevestigingen de dynamiek in onze vereniging, het standaard aantal pagina's wordt weer eens overschreden.

Toch zijn er telkens ook weer zaken die je niet kan voorzien. Zo hebben we door overlijden afscheid moeten nemen van bekende en bevriende personen, moeten we worstelen met de subsidieverstrekkers en heeft een van onze vrijwilligers een ridderorde uitgereikt gekregen. Zo gaan nare en positieve berichten hand in hand.

Kijken we vooruit, dan verwachten we de tweede helft van 2017 weer met veel plezier tegemoet. Het blijft telkens een feest te zien dat zovelen betrokken zijn bij onze vereniging. En daar wordt iedereen blij van.

Jan van Dalen, voorzitter

Nieuwe Expositie vanaf 3 juni 2017:

Marianne de vergeten prinses van Oranje

Bij de keuze van onderwerpen voor exposities heeft de Historische Vereniging Zwijndrecht zich *verplicht* om, naast lokale onderwerpen, tevens aandacht te schenken aan de nationale geschiedenis, specifiek wat betreft het Koningshuis. Binnen dit kader vindt dan ook de inmiddels geopende expositie over (de vergeten) prinses Marianne plaats. Bij het samenstellen en inrichten van de expositie is veelvuldig gebruik gemaakt van de kennis en materialen van Kees van der Leer, die ook het historische deel van onderstaande beschrijving voor zijn rekening nam.

Prinses als *verrassing*

Prinses Marianne werd op 9 mei 1810 geboren als jongste dochter van de latere Koning Willem I der Nederlanden. Zij kwam ter wereld in Berlijn waar haar vader met zijn gezin in ballingschap verbleef. Toen in 1813 de Oranjefamilie terugkeerde naar Nederland was het 3-jarige prinsesje voor veel Hollanders een verrassing, zo'n klein nakomertje dat vrolijk meehuppelde aan de hand van haar vader en dapper meezwaaide vanaf de paleisbalkons. Zij groeide op als een knappe sprookjesprinses, die vaak werd afgebeeld op prenten en schilderijen. Op 20-jarige leeftijd huwde zij haar neef Albrecht van Pruisen met wie zij vijf kinderen kreeg waarvan er twee jong overleden. Maar het huwelijk werd een mislukking en in 1849 werd de scheiding een feit. Met name door erfenissen had Marianne inmiddels veel geld en bezittingen verworven, onder andere in Camenz (Polen), waardoor zij financieel onafhankelijk werd. In Camenz liet zij een opmerkelijk paleis bouwen in de vorm van een neogotisch kasteel. Al snel kwam Mariannes leven in het teken te staan van haar liefdesrelatie met haar lakei-bibliothecaris Johannes van Rossum.

Prinses Marianne, met op camee afgebeelde Jezus.

Zwarte schaap van Oranje

Toen zij van hem zwanger bleek, maakte zij met een klein gezelschap een reis naar Palestina. Tijdens deze reis werd op Sicilië hun buitenechtelijke zoon Johannes Willem geboren. Tegen alle regels van haar tijd in wilde Marianne deze zoon een normale plek in haar leven geven omdat hij, naar zij schreef, *uit liefde was geboren*. Dit leidde tot heftige conflicten met haar familie. Groot was haar verdriet toen in 1861 de 12-jarige Johannes Willem overleed op kasteel Reinhartshausen, dat zij voor hem in Duitsland had gekocht. Dichtbij Reinhartshausen liet zij een kerkje bouwen, met een crypte waarin hij werd bijgezet. Toen in 1873 Johannes van Rossum met wie Marianne bijna 30 jaar had samengeleefd, stierf mocht deze niet naast hun zoon worden begraven omdat hij volgens de kerkenraad *in zonde had geleefd*. Dit plaatste Marianne voor de moeilijke keus naast wie zij na haar overlijden zelf begraven moest worden, naast haar minnaar of naast haar zoon. Door haar buitenechtelijke relatie werd Marianne nog tijdens haar leven het *zwarte schaap van Oranje* en zwegen de geschiedenisboeken haar dood. Ten onrechte, want deze Oranjeprinses was een bijzondere vrouw die haar tijd ver vooruit was.

Kunstzinnig en vrijgevend

Haar kunstzinnigheid, haar grote collectie schilderijen en haar eigen, voor iedereen toegankelijke museum, waren opmerkelijk, evenals haar creativiteit, schrijfvaardigheid, zakelijke inzichten en bovenal haar liefdadigheid. Regelmatig reisde zij tussen haar bezittingen in Silezië (nu Polen), Pruisen (nu Duitsland) en Nederland Zo werd zij een vrouw die in diverse landen van Europa haar sporen heeft nagelaten. De expositie in de Vergulde Swaen geeft aan de hand van diverse prenten en andere afbeeldingen een beeld van haar leven, haar

Kees van der Leer, Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Op 26 april 2017, de dag vóór Koningsdag, is aan Kees van der Leer een Koninklijke onderscheiding uitgereikt voor zijn verdiensten op velerlei gebied, gerelateerd aan zijn werk in het onderwijs en vooral voor zijn jarenlange vrijwilligerswerk als historicus in zijn woonomgeving Voorburg. Kees komt oorspronkelijk uit Zwijndrecht en is ook als vrijwilliger verbonden aan onze vereniging, o.a. als schrijver van enkele standaardwerken over de geschiedenis van Zwijndrecht en als redacteur/schrijver van de uitgave ***Swindregt Were****.*
Ook bij tentoonstellingen over het Koninklijk huis is Kees ons altijd van dienst als ***leverancier*** *van kennis en objecten.*
Zo ook bij de huidige tentoonstelling over Prinses Marianne van Oranje. Ook vanaf deze plaats feliciteren wij Kees van harte met zijn onderscheiding.

Lezing over prinses Marianne, 11 oktober 2017

Op 11 oktober 2017 zal Kees van der Leer in De Vergulde Swaen een lezing houden over het leven en werken van prinses Marianne. Daarbij zal geput worden uit de meerdere publicaties die hij over haar heeft geschreven, waaronder zijn bijdrage aan de landelijke wedstrijd, die de Koninklijke Bibliotheek had uitgeschreven over de mooiste archiefvondsten en waarmee hij de eerste prijs won. In de volgende mededelingenkrant zal hierop uitgebreider worden ingegaan.

IN MEMORIAM

Leendert Pieter Tempelaar

Met leedwezen hebben wij kennis genomen van het overlijden van Leen Tempelaar.
Leen maakte in de beginjaren deel uit van het bestuur van onze Historische Vereniging. Ook daarna bleef Leen altijd een vertrouwd gezicht in onze vereniging.
In 2015 heeft hij nog een grote bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de expositie ***125 jaar Gereformeerde Kerk****.*
Wij zullen het pioniersgedrag en de opgewektheid van Leen missen, maar we wensen vooral zijn vrouw Wil, kinderen en kleinkinderen de kracht om dit verlies te dragen.

Kortgeleden heeft Leen nog meegewerkt aan het redactionele artikel ***de Terugblik****, geschreven door Carla de Klerk. Namens de Historische Vereniging wordt dit artikel nu geplaatst als hommage aan het leven en werken van Leen.* *(Zie pagina 10 en 11.)*

buitenplaatsen te Voorburg en haar kastelen in Camenz en Reinhartshausen. Ook haar vriendschappelijke relatie met de kunstenaarsfamilie Postma en met diverse dominees komen ter sprake. Speciale blikvanger op de expositie zijn twee, naar originele schilderijen vervaardigde kostuums die Nel Kars droeg tijdens haar solotoneelvoorstelling *Marianne de romantische Oranje*.

Overzicht Koninklijke familie midden 19e eeuw

Opening expositie 2 juni 2017

Vrijdagmiddag 2 juni is de expositie geopend. De gasten werden welkom geheten door HVZ-voorzitter Jan van Dalen, die aansluitend het woord gaf aan de samensteller van de tentoonstelling, Kees van der Leer. Na hem was het woord aan actrice Nel Kars, die meer dan 400 keer de voorstelling over prinses Marianne heeft gespeeld. Vervolgens werd de openingshandeling door hen beiden verricht met het lostrekken van een oranje strik nabij de toegangsdeur, waarna zij de aanwezigen begeleidden naar de expositieruimte. De expositie is te bezoeken tot en met 29 oktober, op woensdagen en zaterdagen van 10.00-16.00 uur, zondags van 14.00-17.00 uur. Vakantiesluiting van 19 juli t/m 27 augustus.

Kasteel Reinhartshausen bij Erbach. Het oude kasteel staat dwars op de Rijn. Rechts daarnaast staat de museumvleugel die prinses Marianne er omstreeks 1858 aan liet bouwen. Foto, circa 1900. Collectie Museum Swaensteyn, Leidschendam-Voorburg

Opening expositie door Nel Kars en Kees van der Leer.

Impressie Algemene Ledenvergadering 22 maart 2017

Voorafgaand aan de officiële notulen, die tijdens de ALV van 2018 vastgesteld worden, geven wij u hierbij een korte impressie van de laatstgehouden ALV.
Op 22 maart 2017 werd de jaarlijkse Algemene Leden Vergadering gehouden.
Na het welkomstwoord door de voorzitter werd de vergadering geopend en passeerden de reguliere agendapunten in een rap tempo de revue.

*Voorzitter Jan van Dalen presenteert het **standaard lijstje** met agendapunten.*

Enkele specifieke punten die het benoemen waard waren, was een gift aan de vereniging door Florensis van wege het 75 jarig bestaan van dit bedrijf en een gift in natura door een vrijwilligster van de vereniging. Ook werd er stil gestaan bij de zieken en overledenen in 2016.
De verslagen van de secretaris, de penningmeester en de kascommissie werden door de Algemene Ledenvergadering goedgekeurd. Als Algemeen Lid van het bestuur werd Klazien Odekerken gekozen, tegenkandidaten waren er niet.
Als laatste punt werd het jaarplan 2016/2017 gepresenteerd. Dit jaarplan werd bijna in zijn geheel gerealiseerd.
De nog openstaande punten zullen in het jaarplan 2017/2018 gerealiseerd gaan worden. Van de rondvraag werd geen gebruik gemaakt.
Na sluiting van de ALV werd nog een verhandeling gehouden over het gemeentelijke monumentenbeleid. Deze werd met interesse en aandacht gevolgd en zorgde voor veel vragen en participatie vanuit de zaal. Na afloop was er nog een gezellig samenzijn in de gelagkamer.

Rob Kaïm,
secretaris HVZ.

Renovatie Zwijndrechtse vuilniswagen

Op 18 april 2017 bracht het bestuur van de HVZ een bezoek aan het Karrenmuseum in Essen (B), waar een voormalige vuilniskar van de gemeente Zwijndrecht wordt gerestaureerd. Nadat de HVZ langjarig tevergeefs had gezocht naar een partij om de kar te restaureren was het tenslotte het Karrenmuseum dat deze klus wel op zich wilde nemen. Met de toezegging dat het Karrenmuseum de restauratie zou uitvoeren werd de kar in oktober 2015 aan hen overgedragen. Nu, anderhalf jaar later, was het moment daar dat het bestuur van de HVZ de voortgang van de renovatie in ogenschouw kon nemen. Ook de medewerkers van het Karrenmuseum zijn vrijwilligers, maar tijdens ons bezoek werd wel duidelijk dat het ambachtelijk beroep van wagenmaker daar op zeer professionele wijze wordt uitgevoerd.

Vuilniskar in verval

De door paarden getrokken vuilniskar die in Zwijndrecht van 1935 tot 1950 in gebruik is geweest is na de buitengebruikstelling opgeslagen door de gemeente Zwijndrecht. Bij de uitbesteding van de gemeentelijke huisvuil ophaaldienst is de kar jaren later overgedragen aan de Historische Vereniging, met het voornemen de kar te restaureren en op een voor het publiek *zichtbare plaats* ten toon te stellen. Omdat het collectiebeleid van de HVZ stelt dat objecten in De Vergulde Swaen moeten *passen*, viel de mogelijkheid de kar zelf ten toon te stellen af. Talrijke en intensieve pogingen van het HVZ-bestuur een restaurateur en een tentoonstellingsplek te vinden liepen jarenlang echter spaak.

De vuilniskar van boven naar beneden: ***In gebruik, In verval, In 3D.***

Op de valreep gered

De buiten opgeslagen vuilniskar kreeg door de jaren heen veel te lijden en raakte gaandeweg in een deplorabele staat. Dit was voor het HVZ-bestuur aanleiding om in de mededelingenkrant van september 2015 een ultieme oproep te doen aan instanties of partijen die in staat en bereid zouden zijn om de kar te restaureren, anders zouden we tot sloop moeten overgaan. Kort daarna ontstond contact met de collectiebeheerders van het Karrenmuseum in Essen (België) die bijzonder geïnteresseerd bleken. Onder voorwaarde van restauratie heeft het HVZ-bestuur de kar aan hen in eigendom overgedragen en is deze op 27 oktober 2015 opgehaald. Bij het gereedmaken voor transport bleek het eens te meer dat het niet veel langer had moeten duren, diverse houten onderdelen bleken al geheel of gedeeltelijk weggerot. Toch waren de mensen van het Karrenmuseum optimistisch en nodigden het bestuur van de HVZ uit de voortgang van de restauratie te komen aanschouwen.

Getuige van een professionele restauratie

Het afgesproken bezoek, van het HVZ-bestuur aan het Karrenmuseum, vond plaats op 18 april 2017, anderhalf jaar nadat de kar was opgehaald. Wij werden daar getuige van een serieus opgepakte renovatieklus, uitgevoerd door professioneel werkende vrijwilligers. Uit het standaard dorpsbeeld mogen de smid en de wagenmaker dan wel verdwenen zijn, in het Karrenmuseum vinden we deze oude ambachten nog wel. Dat het renoveren van een wiel niet bestaat uit het simpel vervangen van spaken, andere houten onderdelen en een stalen band werd duidelijk gedemonstreerd. Het in elkaar zetten van een wiel met houten spaken vereist specifieke technische vaardigheden. Om zoveel mogelijk van het origineel te behouden worden waar dat nog mogelijk is, met chirurgische precisie, verrotte stukken in houten onderdelen vervangen. Als het houten wiel dan weer compleet is wordt er een stalen band omheen gekrompen. De vrijwilligers van het Karrenmuseum gaan er prat op dat zij de kunst van het omkrimpen beheersen, een ambacht dat alleen nog in België en Nederland voorkomt. Geheel *toevallig* stond er tijdens het bezoek van de HVZ-delegatie ook het omkrimpen van wielbanden om wielen van 'onze' vuilniskaar gepland. Door al hetgeen we deze middag gezien hebben is bevestigd dat de overdracht aan het Karrenmuseum een verantwoorde beslissing is geweest.

Wiel van links naar rechts:
Degeneratie, Renovatie, Documentatie.

3D tekeningen

In het Karrenmuseum staan naast de Zwijndrechtse vuilniskar, honderden andere karren en wagens, ooit voortgetrokken door mensen of dieren. Essen (maar wel in België) is in een uurtje met de auto te bereiken, een bezoek zeker waard! Voor openingstijden zie hun website: *www.karrenmuseum.be*. Toch blijven gegevens van de kar ook dichter bij huis te zien.

Voordat de kar uit Zwijndrecht vertrok zijn daaraan, door een zeer betrokken verenigingslid, gedetailleerde metingen verricht en worden op basis van deze gegevens 3D-tekeningen gemaakt. Enkele van deze tekeningen zijn bij dit artikel geplaatst en zullen in een later stadium in De Vergulde Swaen en op onze website getoond worden.

Wielband omkrimpen.

*met **chirurgische precisie** geplaatst nieuw hout.*

HVZ-bestuursdelegatie in het Karrenmuseum.

Zwijndrechtse *Sinterklaasbekers* ??

Onlangs kregen wij een vraag of de HVZ informatie had over *Sinterklaasbekers*. Vraagsteller was Arnold van Norden die over uitgebreide gegevens beschikt over het uitgeven van dergelijke bekers in Dordrecht aan leerlingen van openbare scholen. In de jaren 1950-1960 zouden ze echter ook in Zwijndrecht uitgegeven zijn. Bij het nazoeken in de HVZ-collectie vonden we, enigszins tot een onze verrassing, een exemplaar (zie foto). Verder ontbreekt het *verhaal* erbij volledig. Onbekend is wie de initiatiefnemer is, zijn ze aan alle openbare scholen in Zwijndrecht uitgereikt, hoeveel jaar zijn deze uitgegeven, etc. Hierbij een verzoek aan onze leden/lezers, die over informatie beschikken, dan wel een dergelijke beker in bezit hebben, ons hiervan in kennis te stellen.

Nieuwe vrijwilliger website redactie

Vanaf het begin van dit jaar wordt er gewerkt aan vormgeving en inhoud van onze nieuwe website.
Zoals bij alle activiteiten van de HVZ is ook hier ondersteuning door vrijwilligers onontbeerlijk. Wij zijn verheugd bij dit omvangrijk karwei Lennie de Man als nieuwe vrijwilligster te mogen verwelkomen. Het bestuur wenst haar veel succes.

Gemeentelijke monumenten Zwijndrecht (4)

Na een eerste inspraakavond op 6 oktober 2016 heeft het college van B&W de beleidsregels voor het gemeentelijk monumentenbeleid definitief vastgesteld. Als vervolg daarop werd voor betrokken bewoners en eigenaren op 12 april 2017 een volgende informatiebijeenkomst gehouden. Over de totstandkoming van het gemeentelijk monumentenbeleid schreven wij eerder in de mededelingenkranten edities 2,3 en 4 van 2016. Desgewenst zijn deze mededelingenkranten na te lezen op de website van de HVZ: ***www.swaen.org****. In dit artikel wordt eerst de kern van de beleidsregels aangegeven, gevolgd door het verloop van de informatieavond op 12 april 2017.*

Beleidsregels

In het traject voorafgaand aan de vaststelling van het beleid is van potentieel monumentwaardige objecten de historische waarde bepaald aan de hand van de RCE methodiek. Hierbij wordt aan de panden/objecten een score toegekend van maximaal 90 punten (voor uitgebreidere verklaring, zie eerdere publicaties). Afhankelijk van de historische waarde zijn in het gemeentelijk beleid twee categorieën panden/objecten vastgelegd, t.w.:

– *gemeentelijk monument* wanneer er sprake is van een evidente (zeer) hoge monumentale waarde bij een score van 50 punten of hoger.
– *karakteristiek / beeldbepalend* pand bij een score 40 t/m 49 punten.

In de beleidsnota verklaart de gemeente dit onderscheid als volgt: *Het aanwijzen van een gebouw of gebied als gemeentelijk monument is het zwaarste middel om de beoogde bescherming te bereiken, maar daarnaast kan dit doel in veel gevallen ook worden bereikt door hierover regels op te nemen in het bestemmingsplan.*

Gevolgen voor eigenaren en bewoners

In het materiaal dat voorafgaand aan de informatieavond is verstrekt worden de gevolgen voor bewoners en eigenaren benoemd. De beleidsregels stellen bij sloop of verbouwing aanvullende vergunningseisen, die additioneel zijn op alle bestaande bouwregelgeving.

Een *gemeentelijk monument* kan niet zondermeer worden gesloopt, verbouwd of veranderd. Hiervoor is een omgevingsvergunning vereist wat betreft *het veranderen van een monument*. Tevens wordt advies aan de monumentencommissie gevraagd.

Een *karakteristiek / beeldbepalend pand* kan niet zondermeer worden gesloopt. Hiervoor is een omgevingsvergunning vereist op grond van het bestemmingsplan. Tevens wordt advies aan de monumentencommissie gevraagd.

Informatiebijeenkomst 12 april 2017

Eind maart 2017 ontvingen bewoners en eigenaren een brief van de gemeente waarin het voornemen tot aanwijzing als gemeentelijk monument of beeldbepalend pand kenbaar werd gemaakt. Betrokkenen bij een potentieel gemeentelijk monument werden uitgenodigd voor de informatieavond op 12 april 2017. Evenals in oktober 2016 kende deze avond wederom een grote opkomst. Het beleid werd toegelicht met een presentatie door wethouder Aaike Kamsteeg en adviseur Ruimtelijke Ontwikkeling Dennis Smit. Opvallend was dat een groot deel van de aanwezigen aangaf niet eerder geïnformeerd te zijn, terwijl de gemeente stellig was dat wel iedere betrokkene ook voor 6 oktober 2016 was uitgenodigd. Naast vragen over de gehanteerde criteria om tot de bepaling van de historische waarde te komen, werd vooral gediscussieerd over mogelijke beperkingen bij sloop/verbouw en verwacht waardeverlies van de panden. Hierbij bleek dat het voor de aanwezigen moeilijk was onderscheid te maken welke (ver) bouwplannen vallen onder de reguliere bouwregelgeving en waarvoor nu het extra regime van het monumentenbeleid van kracht is. Om tegemoet te komen aan de veelal negatieve gevoelens van de aanwezigen werd toegezegd de doorlooptijd van de procedure te verlengen tot het najaar van 2017 en in de tussentijd nog een volgende informatieavond te beleggen. Op deze avond zullen specialisten worden uitgenodigd wat betreft de criteria voor de bepaling van de historische waarde, waardevermindering van de panden en andere consequenties.

Rol Historische Vereniging

De HVZ ziet het als haar taak om, waar dat maar mogelijk is, zich (gevraagd en ongevraagd) te mengen in discussies die gaan over het behoud van historisch waardevolle objecten in Zwijndrecht. Graag zijn wij dan ook ingegaan op de uitnodiging te participeren in een werkgroep die de gemeente adviseerde m.b.t. het gemeentelijk monumentenbeleid. Niet al onze adviezen (met name wat betreft de categorie-indeling) zijn overgenomen, maar in het uiteindelijk vastgestelde beleid zitten *sporen* van onze inbreng. Dit heeft wel als gevolg dat bewoners en eigenaren, van nu als monument aan te wijzen panden, de HVZ als *medeplichtig*) kunnen gaan beschouwen. Zeker gezien de kritische houding van het publiek tijdens de inspraakavond, is dit risico aanwezig. Het is dan ook van belang dat de toezeggingen van de gemeente om meer informatie te verstrekken worden nagekomen. Hopelijk worden dan de bezwaren overtroffen door de positieve aspecten, die behoud van cultureel erfgoed beslist met zich meebrengen.

Boeiende lezing Ko Barendrecht

Ook de vuilniskar (zie pagina 4) kwam bij Ko aan bod.

Op 5 april 2017 verzorgde Ko Barendrecht in De Vergulde Swaen een lezing voor een *uitverkocht huis*, met als onderwerp *Een zwerftocht door Zwijndrecht*. Getuige deze grote opkomst blijkt dat de historie van Zwijndrecht nog steeds volop in de belangstelling staat.
Ondersteund met een zeventigtal afbeeldingen werd het inderdaad een zwerftocht langs Zwijndrechtse gebeurtenissen, bedrijven, gebouwen en markante personen. Tijdens de presentatie liet het publiek in de zaal zich bepaald niet onbetuigd en ontstond er een actieve wisselwerking met de spreker.
Waar Ko de levensloop van Manus de palingboer schetste, werd dit vanuit de zaal aangevuld met de *wetenswaardigheid* dat door hem een kilo paling meestal inclusief een paar ons zand werd geleverd. Dat het spreekwoord zoveel hoofden zoveel zinnen ook opgaat voor kerkelijke gezindten in Zwijndrecht werd verduidelijkt met de verschillende kerken die in Zwijndrecht vanaf de 19e eeuw zijn gebouwd. Met verhalen over o.a. de bierbrouwerij, glasfabriek en zoutziederij kwam de vergane glorie in het bedrijfsleven aan bod. Voor een deel van het publiek was het wel nieuw dat de Bootjessteeg in feite niets met bootjes te maken heeft, maar is vernoemd naar Maria Booth, waarvan een nazaat later in Engeland het Leger des Heils oprichtte. Tot zover een kleine en willekeurige greep uit de veelheid van onderwerpen die de revue passeerden. Ko Barendrecht is bekend als voormalig poelier, daarnaast heeft hij zich echter al decennialang verdiept in de geschiedenis van Zwijndrecht. Veel boeken die over de geschiedenis van Zwijndrecht zijn geschreven heeft hij bestudeerd, maar tevens heeft hij veel gesprekken gevoerd met mensen die interessante zaken over Zwijndrecht wisten te vertellen. Dergelijke verhalen uit slechts 1 bron hebben wellicht geen wetenschappelijke, historische waarde, maar geven wel voeding aan de sappige verhalen waarmee Ko zijn presentatie lardeerde.
Gezien het interessante en vooral ook gezellige verloop van de avond, zeker voor herhaling vatbaar. Volgens Ko zijn er nog meer dan genoeg onderwerpen om een lezing mee te vullen. Het bestuur van de HVZ heeft bij hem alvast een *claim* gelegd voor een nieuwe presentatie volgend voorjaar.

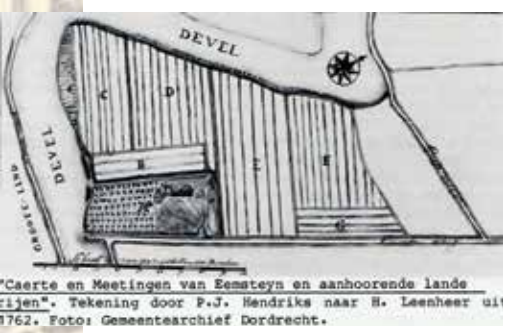

Klooster Eemstein, 1e van de 70 plaatjes in de presentatie.

Middeleeuws kerkhof in Zwijndrecht

Op 6 april 2017 prijkte bovenstaande kop boven een artikel in het AD. In vroeger jaren zou dit onmiddellijk tot actie hebben geleid van de werkgroep archeologie van onze vereniging. Deze werkgroep, die in februari 2004 maar liefst 11 leden telde, heeft de werkzaamheden echter gestaakt nadat van rijkswege is bepaald dat *amateurarcheologen* geen onderzoek meer mogen doen op officiële vindplaatsen. Dit heeft ons er echter niet van weerhouden toch even poolshoogte te gaan nemen ter plekke.
Op de hoek van de Hyacinthstraat en de Develweg staat al ongeveer zes eeuwen de Lindtse kerk. Daar waar een oude kerk staat, is de directe omgeving in feite altijd hetzelfde. Het is omgeven door een kerkhof. De Lindtse kerk was in oorsprong een Rooms Katholieke kerk. Opvallend is dat waarschijnlijk in de 19e eeuw een deel van de aanliggende begraafplaats afgesloten is. Waar nu de Hyacinthstraat loopt, heeft ook nog een schoolgebouw gestaan. Hiervan is bekend dat in 1840 de heer Regt daar onderwijzer was. De school is in 1956 gesloopt, vanwege de planontwikkeling van de Bloemenbuurt.

Het voorgaande is van belang, daar er bij rioleringswerkzaamheden in april 2017 diverse archeologische vondsten zijn gedaan. Om bij de (openbare) school te blijven; daarvan had de voorgevel een voorsprong van ongeveer 2 meter ten opzichte van de entreegevel van de kerk. Bij de werkzaamheden aan het riool stuitte men op de oude voorgevel van de school. Na inmeting heeft men deze resten afgevoerd. Toen men de muur sloopte, ontdekte men daar resten van een geraamte. Vanaf dat moment was het terrein een officiële vindplaats. Er zijn daarna nog andere skeletten en een klein lijkkistje aangetroffen. De resten zijn door RAAP, Archeologisch Adviesbureau uit Leiden ingemeten en verzameld voor verder onderzoek. Zo'n klein lijkkistje is niet alledaags. Het kistje is heel behoedzaam blootgelegd en daarna ook afgevoerd om, met de skeletten, verder onderzocht te worden. De leeftijden van de skeletten en het kistje zijn alleen na onderzoek te bepalen. De rapportage van dit alles zal minimaal 9 maanden in beslag nemen.

Rob de With

Wintervoorleesavonden, een terugblik

Rasverteller Ad Breevaart (rechts naast de haard) in de stijlkamer.

Op de eerste voorleesavond was Felix Heijnen onze gastlezer. Het gekozen boek *Emanuel*, een roman van de schrijver Chris Buitendijk. Voor een overvolle stijlkamer werd het realistische verhaal verteld van een Joods gezin tijdens de Tweede Wereldoorlog in Rotterdam.
René van den Berg zat een week later in de stoel naast de haard met letterlijk een berg aan boeken. Veel titels en schrijvers, van wat we streekromans kunnen noemen, passeerden de revue. Voorgelezen werd o.a. uit de populaire roman *De Witte* van Ernest Claes over een opgroeiende jongen in een Vlaams plattelandsdorp.
Wil Hofland las als derde gastlezer Margreet Hofland en belichtte de achtergrond van de auteur. Na twee korte verhalen volgden passages uit het boek *Caravaggio, het genie van Rome*. Een prachtig verhaal dat zich afspeelt in het historische verleden en dat vervolgens, heel ingenieus, gesitueerd wordt in een vergelijkbare situatie in het heden. We hadden best nog wat meer willen horen uit dit mooie werk.
Dan onze trouwe vertelster Nelleke van Pelt met *Het geheime dagboek van Hendrik Groen 83¼ jaar. Pogingen iets van het leven te maken*. Een bijzonder openhartig maar ook vermakelijk relaas over het leven in een verzorgingstehuis, vanuit het perspectief van een ervaringsdeskundige.
Dordtenaar en rasverteller Ad Breevaart (foto) vulde de vijfde avond met bijzondere reisverhalen. Uit het blote hoofd en in chronologische volgorde liet hij ons genieten van zijn ware wereldreizen. Met als toetje: beroemde liedteksten, zoals van Drs. P., Youp van 't Hek, Seth Gaaikema e.a. En dan op woensdag 8 maart de feestelijke afsluiting van de Wintervoorleesavonden 2017. In de gelagkamer genoten ruim dertig bezoekers van *Muziek en Verhalen*. Burgemeester Dominic Schrijer en Gerard De With van Dutch Baroque vulden de ruimte met de klanken van de Johannes Passion van Bach, respectievelijk op klarinet en kistorgel. Johanneke, Sebastiaan en Gerben leverden met hun stemmen een prachtige bijdrage aan deze Bach vertolking. Na de pauze werden afwisselend ook andere werkjes ten gehore gebracht, gelardeerd met verhalen. Nadat dit succesvolle duo ook voor 2018 haar medewerking had toegezegd volgde een daverend applaus als dank voor dit fantastische optreden.

In de sfeer van weleer vinden oer-Hollandse drankjes gretig aftrek.

Een Winter voorlees seizoen voor herhaling vatbaar.
Op verzoek, en in overleg met de bezoekers, is besloten dat we in 2018 terug gaan naar (alleen) de woensdagavond.

Klazien Odekerken.

Zang, muziek & Verhalen bij de afsluiting Wintervoorleesavonden 2017.

Lezingen: Beeldende kunsten in de twintigste eeuw

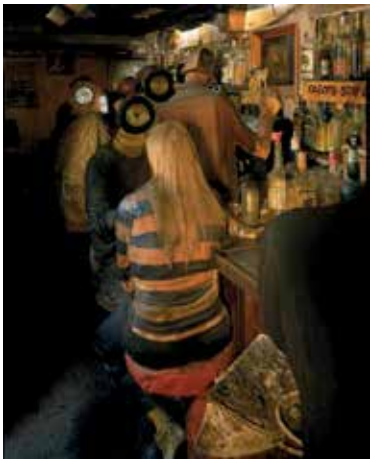

Ook de komende herfst zal Hans Brouwer weer een tweetal lezingen houden in De Vergulde Swaen. Onderwerp is de beeldende kunst uit de twintigste eeuw, verdeeld over twee presentaties, t.w. de eerste en tweede helft van de twintigste eeuw.
Noteer alvast de data: woensdagen 15 en 22 november 2017.
In de volgende mededelingenkrant van september 2017 komt uitgebreidere informatie.

Edward Kienholz, pop-art, 2e helft twintigste eeuw

Giacomo Balla, Italiaans futurisme, 1e helft twintigste eeuw

Hendrik van der Esch, architect in Zwijndrecht

Recent is een boek verschenen over het leven en werken van gemeente-architect Hendrik van der Esch (1869-1936).
Het boek is samengesteld door zijn kleindochter Henny van Rijn-van der Esch en in een beperkte oplage beschikbaar voor geïnteresseerden.
Aan het begin van de vorige eeuw kwam Hendrik van der Esch met zijn gezin vanuit Papendrecht naar Zwijndrecht, waar hij als gemeente-architect werd aangesteld. Zijn werk is nog altijd in Zwijndrecht terug te vinden. Hij was betrokken bij de totstandkoming en uitbreiding van scholen, kerken en hij ontwierp huizen en villa's, zoals Villa Berta op de hoek van de Burg. de Bruïnelaan/Rotterdamseweg, terwijl de ontwikkeling van de Julianastraat en omgeving ook tot zijn werk behoorde. Uit het boek blijkt ook dat hij een zeer veelzijdig man was en bij veel activiteiten in de gemeente verdienstelijk werk heeft verricht.
Zijn kleindochter Henny van Rijn-van der Esch, is zich – eigenlijk naar aanleiding van de sloop van een door hem ontworpen project – gaan verdiepen in zijn werk. Dat heeft nu geleid tot een boek onder de titel *Herinneringen aan het leven, het gezin en het werk van Hendrik van der Esch, architect in Zwijndrecht*. Ruim een jaar is er voor het boek onderzoek gedaan in archieven en in particuliere historische verzamelingen. Gesprekken met mensen met kennis van de Zwijndrechtse geschiedenis hebben ook de nodige informatie opgeleverd. Ongetwijfeld zullen er vooral Zwijndrechtse

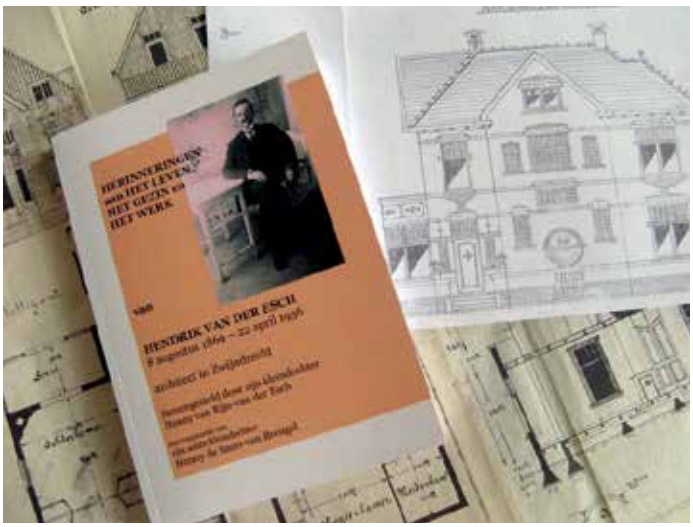

lezers zijn, die in het boek dingen ontdekken, waarvan ze niet op de hoogte waren en als verrassing ervaren.
Het boek verschijnt op een moment dat de gemeente actief bezig is met de aanwijzing van gemeentelijke monumenten (zie elders in deze krant). Verschillende, in het boek besproken, werken van Hendrik van der Esch staan op de nominatie om aangewezen te worden als gemeentelijk monument. De door Van der Esch ontworpen *Villa Berta* (foto) komt bij de score voor de cultuurhistorische waarde in de top 10 van de gemeentelijke monumenten.
Het boek van 140 pagina's op A5 formaat bevat o.m. ook veel niet eerder gepubliceerde foto's, tekeningen en documenten, gedrukt in full colour en voorzien van een stevige omslag.
Het boek is te koop in De Vergulde Swaen en bij boekhandel Hyperion in Walburg voor de prijs van € 19,50.

Villa Berta, ontwerp van v.d. Esch.

VAKANTIESLUITING VERGULDE SWAEN
VANWEGE DE VAKANTIE ZAL DE VERGULDE SWAEN GESLOTEN ZIJN VAN 19 JULI T/M 27 AUGUSTUS 2017.

De Terugnlik van Toon de Jong en Gert Brand, de tuinvrienden van Leen Tempelaar

Dit is het vervolg op De Terugblik van Leen Tempelaar van september 2015. Leen liet in die aflevering zijn volkstuin zien . Hij stak bijna al zijn vrije tijd daarin. Iedere week was een groot gedeelte van de opbrengst bestemd voor de voedselbank in Dordrecht. Leen bewerkte zijn land samen met Toon de Jong (1939) en Gert Brand (1938). Nu hebben Toon en Gert dit werk voortgezet zonder Leen en vertellen hún verhaal. Thuis aan de Swanendrift in Zwijndrecht bij Toon en Adri de Jong praten we gezamenlijk met Gert en Wanny Brand die in Ridderkerk wonen.

Toon aan het werk op het land van Leen Tempelaar, april 2017).

Hoe hebben jullie elkaar leren kennen?

Gert vertelt: Zowel Toon als Leen en ik kwamen uit een tuindersmilieu. Als jongens kwamen we elkaar al tegen op de veiling in Zwijndrecht. Daar werden de producten geveild. Eind vijftiger jaren gingen wij als vanzelfsprekend naar de tuinbouwschool in Barendrecht, op de fiets. Ik woonde in Dubbeldam, Toon in Zwijndrecht en Leen ook. Wij verzamelden bij De Baak en hoe verder we reden, hoe groter de groep jongens werd. De school duurde vier jaar. Je ging twee of drie dagen naar school en de rest van de week werkte je bij je vader op de tuinderij. Ook op zaterdag ging je naar school, dan werd er een stukje praktijk gecombineerd met leren. Maar voor ons was die dag wat minder spannend. Aan de tuinbouwschool zat namelijk de Huishoudschool vast en die was op zaterdag gesloten. Daarom vonden we die dag nogal saai. Op zondag kwam Toon vaak op bezoek bij Gert en zijn ouders aan de Zuidendijk.

Thuis bij Toon en Adri (links) met Gert en Wanny (rechts).

Een eigen tuinderij

De tuinderij van Toons vader aan de Onderdijk tegenover het Noordpark werd in 1968 onteigend. Daarom begon Toon met zijn broer Leen de Jong een gespecialiseerde tuinderij met komkommers en tomaten aan de Vrouwgelenweg.
Later verbouwden zij alleen komkommers omdat die meer rendabel waren.
Ook de tuinderij van Gerts ouders aan de Zuidendijk in Dubbeldam was inmiddels onteigend. Gert ging in dienst bij de Luchtmacht en wilde daarna een eigen tuinderij beginnen, maar nergens was land te koop. Daarom werkte hij zo'n 1,5 jaar bij een collega. Hierna kochten Gert en zijn vader land in Rijsoord. Zij verbouwden daar komkommers in verwarmde houten kassen, die later werden vervangen door moderne kassen.

Wanny

In 1968 ging Gert alleen verder en trouwde in 1968 met Wanny van Halem uit Dordrecht. Zij kwam uit een totaal ander milieu. Haar vader werkte namelijk bij L'Oréal en haar moeder kwam uit een kappersfamilie... Ook Wanny wilde het kappersvak in maar niet alleen dat. Zij ging naar Zwitserland om Frans te leren en daar tevens het kappersvak uit te oefenen. Dat deed zij ook in Londen . Daarna kwam zij dus in het tuinland terecht. Aanpassingsmoeilijkheden? Nee, Wanny wist heel goed wat zij deed. Het eerste jaar was wennen, maar daarna vond zij haar draai. De tuinderij van Gert was praktijkbedrijf voor LTO en de Greenery Nederland.
Er kwamen vaak excursiegroepen van Nederlandse en buitenlandse tuindersbedrijven bij Gert kijken. Wanny leidde de groepen rond en vertelde over de moderne manier van tuinbouw beoefenen zoals wij dat hier gewend waren met de nieuwste methodes. De rondleidingen waren een succes. Japanners kregen een klein meloentje mee; zij waren daar lyrisch over; meloenen waren heel duur in Japan. Russen bijvoorbeeld aten de koektrommel helemaal leeg. Wanny vond het heerlijk om te organiseren. Ook had zij een eigen kas met cactussen.

Gert en Toon op het land van Leen tussen de pruimen- en kersenbloesems, april 2017.

Leen is kort na dit interview overleden; hij was al geruime tijd ziek. In overleg met zijn vrouw Wil heeft de redactie besloten om het artikel te plaatsen. Toen we op het idee kwamen om dit verhaal te schrijven, was hij er zelf nog bij en reageerde enthousiast.

Mooie resultaten.

Adri

Ook Adri, Toons vrouw, was geen tuindersdochter; haar vader was scheepstimmerman. Voordat Toon in 1964 met haar trouwde, werkte zij zes jaar bij De Gruyter in de Passage. Dat pakte Adri serieus aan, had er plezier in en haalde alle benodigde diploma's van de Warenwet. Eenmaal getrouwd, hielp zij Toon vaak met het plukken van komkommers in hun eigen tuinderij die Toon sinds 1968 had aan de Vrouwgelenweg. Aangezien Adri vrijwilliger is bij De Vergulde Swaen en bij de catering helpt, kan zij haar warenkennis nog steeds gebruiken. Verder is tennissen haar hobby, maar ook daar heeft zij toch nog een link met het werken buiten. Zij onderhoudt namelijk samen met andere tennisvrienden/ vriendinnen de tuinen bij de tennisclub.

Gert (links) bij het plat glas op het land van zijn vader aan de Zuidendijk, vijftiger jaren.

Onteigening

Weer terug in de tijd. In 2000 kreeg Toon tijdens het afscheidsfeest van de bedrijfsbeëindiging een brief van Gert (de twee hadden altijd contact gehouden). Hierin schreef hij dat Gerts zoon Theo inmiddels eigenaar was geworden van het land in Rijsoord. Nu zat Toon in hetzelfde schuitje want hij was inmiddels onteigend. Maar Gert had een idee. Aan de Pruimendijk voor de kas van zoon Theo lag een stuk grond, groot genoeg als volkstuin. Toon was gelijk enthousiast. En zo begon er een samenwerking tussen Toon en Gert van bijna acht jaar. Het werd een mooie tijd. Maar ook daar kwam een eind aan. Gerts zoon begon een bedrijf in Etten-Leur. Daar was genoeg land over voor een volkstuin en die bewerkten Gert en Toon samen nog 5,5 jaar.

Het land van Leen

Sinds 1970 werkte Leen Tempelaar bij de NMB. Hij had een stuk land gekocht achter de Bootjessteeg, maar had eigenlijk te weinig tijd om het bij te houden. Gert had Leen 50 jaar niet gezien, maar Toon wist iets meer van Leen. En zo ontstond het idee om Leens land achter de Bootjessteeg samen bij te gaan houden als volkstuin. Anno 2013. Nu doen zij dat nog steeds en Leen was er altijd blij mee.

Gert en Toon: Eens een tuinder, altijd een tuinder.

↑
Toon en broer Leen de Jong op hun tuinderij aan de Vrouwgelenweg, 1986.

→
Toon de Jong op zijn tuinderij aan de Vrouwgelenweg.

*De artikelenreeks **De Terugblik** wordt geschreven door Carla de Klerk, vrijwilliger bij de Mededelingenkrant van de Historische Vereniging Zwijndrecht.*

Collectie MoZ overgedragen aan HVZ

Deze cryptische kopregel behoeft enige uitleg. MoZ staat voor *Museum op Zolder* en HVZ staat voor *Historische Vereniging Zwijndrecht*. Twee verenigingen die beiden tot doel hadden de historie van Zwijndrecht te behouden. De MoZ had verenigingsruimte in de toenmalige bibliotheek in de Anjerstraat, nabij het winkelcentrum aan de Kort Ambachtlaan. De daar aanwezige zolderverdieping was o.a. in gebruik als expositieruimte.
De vereniging is opgehouden te bestaan, waarna de aanwezige collectie-items vervielen aan de gemeente Zwijndrecht, die deze vervolgens ondergebracht heeft in het gebouw De Vergulde Swaen en daarmee het beheer in handen gaf van de Historische Vereniging Zwijndrecht.
Echter, in beheer geven betekent dat je er wat mee moet doen. En dat is méér dan alleen opslag. Denk daarbij aan exposeren, aanvullen, registreren, restaureren, enzovoort. En dat mag je alleen als je een officieel eigendomsbewijs hebt. Recentelijk is deze overeenkomst met de Gemeente getekend en is de Historische Vereniging nu officieel eigenaar van de objecten die vroeger in beheer waren van het *Museum op Zolder*.

Wel zo netjes…

De overdracht (zoals hierboven omschreven) heeft nog een klein staartje… Als vereniging voelen wij ons verplicht om u te melden dat, in geval u nog aanspraken wilt maken op objecten of documenten die u ooit aan de historische Vereniging *Museum op Zolder* in bruikleen heeft gegeven met de afspraak om die terug te krijgen, dan heeft u nu nogmaals de kans om ons daarvan in kennis te stellen. Met overlegging van bewijsstukken kunnen tot 30 september 2017 objecten of documenten terug worden gekregen. Na genoemde datum nemen wij de voorwerpen op in onze collectie en zijn ze definitief eigendom van de Historische Vereniging Zwijndrecht.

Burgemeester Schrijer (r) en HVZ-bestuursdelegatie ondertekenen het overdrachtscontract.

Cultuur Podium Zwijndrecht

Op initiatief van de gemeente Zwijndrecht is, sinds kort het Cultuur Podium Zwijndrecht actief, onder voorzitterschap van Ronald Roël. De missie van dit culturele platform is als volgt verwoord:
Culturele organisaties en kunstbeoefenaars met elkaar in verbinding brengen om het cultureel aanbod van Zwijndrecht bekend te maken, een impuls geven aan bestaande evenementen en nieuwe activiteiten ontwikkelen zodat de actieve en passieve deelname aan cultuur door inwoners van Zwijndrecht wordt vergroot.
Doelstelling is kunst en cultuur in Zwijndrecht te bevorderen en beoefenaars en liefhebbers van kunst en cultuur met elkaar in contact te brengen. Als cultureel betrokken organisatie wil de HVZ graag op de hoogte blijven van de activiteiten en waar mogelijk participeren. Wij gaven dan ook gehoor aan de uitnodiging om bij de oprichting van het Cultuur Podium in maart 2016 aanwezig te zijn.

Cultuureducatie met kwaliteit

In april 2017 werd een bijeenkomst belegd waarin de cultuureducatie centraal stond, Het rijk heeft een stimuleringsprogramma opgezet 2017-2020 en hiervoor geld beschikbaar gesteld.
De Gemeente Zwijndrecht ondersteunt dit programma extra. Aan alle basisscholen in Zwijndrecht wordt gevraagd wat er aan cultuur wordt gedaan en wat de plannen zijn voor de komende jaren. Hierbij wordt gedacht aan: taal, muziek, spel, bewegen, maar ook kunst- en museumbezoek. Ons *museum* wordt al door diverse scholen bezocht, waarbij nu gezocht zal worden naar mogelijkheden hieraan meer bekendheid te geven en waar mogelijk dit uit te breiden.

Clement Blacquière

Colofon

De Vergulde Swaen Mededelingenkrant is een uitgave van, voor en door leden van de Historische Vereniging en vrijwilligers die zich inzetten voor de Oudheidkamer. Verschijnt (minstens) 3x per jaar. Overname van tekst en beeld is alleen toegestaan met bronvermelding. Aan de publicaties in deze krant kunnen geen rechten worden ontleend.

ISSN: 1571 – 9766. Oplage: 750 exemplaren. Kopij inleveren voor volgende uitgave: uiterlijk 1 augustus 2017.

Redactieadres: Rotterdamseweg 55, 3332 AC Zwijndrecht of via e-mail: **info@swaen.org**. De *Vergulde Swaen* is geopend elke woensdag en zaterdag van 10.00 tot 16.00 uur en 's zondagsmiddags van 14.00 tot 17.00 uur. Informatie en reserveringen: Telefoon 078 - 612 56 81 **info@swaen.org**